

Враховуючи наукову доктрину, а також норми цивільного процесуального законодавства України, пропонуємо класифікацію групових позовів за такими критеріями:

1) за характером спірних правовідносин: позови про захист прав споживачів; позови про правопорушення у сфері обігу цінних паперів, на фінансовому ринку; позови до органів державної влади, місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій щодо їх неправомірної діяльності чи бездіяльності; позови про правопорушення у харчовій, транспортній сферах, у сфері обслуговування населення та надання послуг тощо; 2) за юридичною природою: майнові та немайнові групові позови; 3) за суб'єктом пред'явлення позову: приватні, організаційні та публічні групові позови; 4) за ступенем визначеності групи осіб на момент пред'явлення позову: визначені та невизначені групові позови; 5) за множинністю осіб на стороні позивача та (або) відповідача: групові позови на захист багаточисельної групи осіб; групові позови до багаточисельної групи відповідачів; позови групи позивачів до групи відповідачів (чи ускладнені групою як на стороні позивача, так і на стороні відповідача).

Література:

1. Цивільний процес України: академічний курс: (підручник для студ.юрид.спец.вищ.навч.закл.) / за ред. С.Я.Фурси. – К. : Видавць Фурса С.Я.: КНТ, 2009. – 848 с.

2. Аболонин Г.О. Массовые иски/ Г.О. Аболонин. – М.: Волтерс Клувер, 2011. – 416 с.

3. Малешин Д. Я. Российская модель группового иска/ Д.Я. Малешин// Вестник Высшего Арбитражного Суда Российской Федерации. – 2010. – №4. – С. 70–87.

ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ ЕЛЕКТРОННИХ ЗАСОБІВ ДОКАЗУВАННЯ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Каламайко А. Ю.,

*Національний університет
«Юридична академія України ім. Ярослава Мудрого»
аспірант кафедри цивільного процесу*

Сучасне інформаційне суспільство активно використовує новітні технічні засоби, що зумовлює широке використання

електронних форм комунікації, в тому числі як доказів при розгляді цивільних справ. В той же час доказова сила таких волевиявлень залишається недослідженою наукою цивільного процесу, що перешкоджає їх ефективному використанню. Вирішення цього питання нерозривно пов'язане зі з'ясуванням статусу електронного документа, його поняттям та сутністю.

Питання розвитку доказування в контексті нових технологій з'явилося вже в 70-х роках ХХ століття. Спочатку комп'ютерна інформація розглядалась як щось внутрішнє, оскільки остаточною формою відображення та передавання інформації залишалась роздруковка на папері. Однак з розвитком комп'ютерних мереж стало очевидно, що в більшості випадків розповсюджувати документи в електронній формі доцільніше, ніж у письмовій. Дослідивши юридичну природу «машинних документів», а також специфіку носіїв інформації, науковці визнали найбільш обґрунтованою точку зору, яка ототожнювала письмові докази та машинні документи. Пізніше розвиток технології значно розширив використання електронного документа як засобу зберігання та передавання інформації і наведена точка зору втратила актуальність.

Для правильного розуміння поняття «електронний документ» необхідно з'ясувати зміст поняття «документ». В Україні офіційно прийняті три визначення документа, зафіксовані в деяких Державних стандартах (ДСТУ):

ДСТУ 2392-94: «Документ – записана інформація, яка може розглядатися як одиниця під час здійснення інформаційної діяльності».

ДСТУ 3017-95: «Документ – матеріальний об'єкт з інформацією, закріпленою створеним людиною способом для її передавання в часі та просторі».

ДСТУ 2732:2004: «Документ – інформація, зафіксована на матеріальному носії, основною функцією якого є зберігати та передавати її в часі та просторі».

Крім того, у ст. 1 Закону України «Про інформацію» наведено визначення документа як матеріального носія, що містить інформацію, основними функціями якого є її збереження та передавання у часі та просторі.

Оскільки документ не обов'язково має виключно письмову форму, письмовий документ не слід вважати тотожним електронному документу, бо останній є значно ширшим поняттям.

За своїм змістом документ може бути текстовим, графічним, ідеографічним (схеми, карти), аудіальним, мультимедійним. Саме тому електронний документ є родовим поняттям, електронною формою різних за змістом видів інформації.

Електронний документ фізично не має матеріальної основи, доступної для безпосереднього сприйняття людиною. Він представляє собою набір електричних імпульсів, перетворюваних за допомогою технічних засобів у доступну для сприйняття форму.

Електронний документ, як і всі інші види доказів, містить всередині інформацію, що має значення для справи, але він має складну форму:

1) інформація, як і в звичайному письмовому документі, може бути зафіксована в певному тексті, який складає зміст документа. Однак окрім тексту електронний документ може містити іншу інформацію – графічну, аудіальну, мультимедійну;

2) електронний документ може мати, як і звичайний письмовий, певні реквізити, такі як зазначення автору документа, його підпис, дата складання документа, які також є інформацією, що може мати значення для справи;

3) такі реквізити можуть бути зашифровані з використанням електронного цифрового підпису, який використовується для ідентифікації автора та захисту документа від змін;

4) сам файл документа закодований у вигляді бінарного машинного коду і не може бути переглянутий без технічних засобів;

5) файл знаходиться на певному матеріальному носії – це жорсткий диск сервера, оптичний диск, дискета, флеш-носій тощо;

6) електронний документ може легко змінювати матеріальний носій, не втрачаючи свого змісту. В той же час так само легко можна внести зміни до документа, не захищеного електронним цифровим підписом.

В разі необхідності дослідити інформацію, яку містить електронний документ, необхідно пройти всім описаним ланцюжком. Наведені особливості ускладнюють процедуру дослідження електронних документів та зумовлюють потребу в розробці процедури автентифікації таких доказів, яка б враховувала їх специфіку.

Відповідно до ст. 5 Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг» електронний документ – документ, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, включаючи обов'язкові реквізити документа. Втім законодавче визначення не передає вищенаведені характерні ознаки електронного документа, фіксуючи увагу лише на обов'язкових реквізитах. Таким реквізитом є електронний підпис, який дозволяє ідентифікувати автора документа, а його різновид, електронний цифровий підпис, дозволяє зробити процес авторизації більш достовірним та забезпечити захист змісту електронного документа від несанкціонованих змін.

Електронний цифровий підпис, у разі його належного використання, вирішує всі питання, пов'язані з автентифікацією електронних документів, в тому числі при використанні їх як доказів. Використання електронних документів без такого підпису детально не врегульовано законодавством, але розробка процедури їх дослідження є необхідною, оскільки застосування електронного цифрового підпису не є повсюдним, в той час як такий документ може бути єдиним джерелом фактичних даних, необхідних для всебічного і повного дослідження обставин справи. Хоча такі незахищені електронні документи можуть бути більш легко сфальсифіковані, варто зазначити, що не існує жодного засобу доказування, який би не був потенційно вразливим до змін та фальшування. Саме суд має вирішувати питання про достовірність та достатність доказів, досліджуючи їх по кожній конкретній справі. Крім того, значна кількість електронних документів в мережі Інтернет, достовірність яких ніким не оспорується сторонами, в той час коли вони мають доказове значення.

Таким чином, електронний документ – це родове поняття, яке охоплює будь-які види інформації, зафіксовані у вигляді електронних даних на певному матеріальному носії, для відтворення яких необхідно використовувати технічні засоби. Особливості форми електронного документа зумовлюють потребу в розробці специфічної процедури дослідження таких доказів, яка має стати предметом окремого наукового дослідження.